

Міністерство освіти і науки України
Інститут спеціальної педагогіки НАПН України

**НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ ДЛЯ 5-9 (10) КЛАСІВ СПЕЦІАЛЬНИХ
ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДЛЯ ДІТЕЙ З
ПОРУШЕННЯМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ**

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

5 клас

Укладачі: Лазорчин О.С., Соколовська І. М., вчителі Бориславської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату І-ІІІ ступенів.

Київ – 2014

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Метою навчання мистецтв в основній школі є виховання в учнів ціннісно-світоглядних орієнтацій у сфері мистецтва, розвиток комплексу ключових, міжпредметних і предметних компетентностей у процесі опанування художніх цінностей і способів художньої діяльності, формування потреби в творчому самовираженні та естетичному самовдосконаленні.

Мета досягається шляхом реалізації таких завдань:

- ❖ виховання в учнів емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва та дійсності, розвиток художніх інтересів, естетичних ідеалів;
- ❖ формування системи художніх знань, яка відображає видову специфіку і взаємодію мистецтв;
- ❖ розвиток умінь сприймання, інтерпретації та оцінювання творів мистецтва й художніх явищ;
- ❖ стимулювання здатності учнів до художньо-творчого самовираження, до діалогу;
- ❖ розвиток художніх здібностей, критичного мислення;
- ❖ формування потреби в естетизації середовища та готовності до участі у соціокультурному житті.

Програма для 5 класу передбачає систематизацію знань, отриманих у молодшій школі, збагачуючи їх новою інформацією, використовують наступність у викладанні предмета, розвивають бачення, творчий потенціал та інтерес до набутих знань з основ образотворчої грамоти, засобами мистецтва формують художньо-естетичну і творчу свідомість.

Метою навчання учнів у школі у галузі художньо-естетичної освіти має стати не тільки набуття системи художніх знань і вмінь, а також формування системи особистісних художньо-естетичних цінностей і компетентностей, важливих складників естетично розвиненої особистості, що полягає в її здатності керуватися набутими художніми знаннями й уміннями, готовність використовувати отриманий досвід у самостійній практичній художньо-творчій діяльності згідно із загальнолюдськими естетичними цінностями й власним світоглядом та естетичними смаками.

Значний соціально-педагогічний потенціал образотворчого мистецтва дозволяє реалізовувати корекційно-виховні завдання особистісного розвитку учнів з порушеннями опорно-рухового апарату, плідно розвивати пізнавальну та емоційно-чуттєву сфери, збагачувати, поглиблювати й систематизувати знання, формувати художні здібності, естетичні потреби та інтереси. Впливаючи на внутрішній світ школяра, мистецтво залучає його до людських емоцій, виховує здатність орієнтуватися в навколишньому житті, пробуджує сприйнятливність до прекрасного, стимулює розвиток образного мислення, асоціативної пам'яті, елементів творчої уяви. Стаючи зв'язкою для ідей та почуттів, воно олюднює інші сфери пізнання, збагачує духовне життя.

Метою шкільного курсу «Образотворче мистецтво» є особистісний розвиток учнів із порушеннями опорно-рухового апарату на основі досягнення освітньої (засвоєння елементарних художньо-естетичних знань та оволодіння графічно-практичними уміннями і навичками) та корекційно-розвивальної (сенсорний, інтелектуальний, емоційно-вольовий, психомоторний розвиток) цілей. Зміст курсу реалізується в процесі

опанування художньо-естетичних знань, сприймання, розуміння й репродукування художніх образів та оволодіння графічно-практичними вміннями й навичками за обов'язкової корекційної спрямованості навчального процесу.

Програмою передбачено активне впровадження різних форм діяльності учнів, а саме: пізнавальної, художньо-практичної, оцінної у вербальних та невербальних варіантах. При цьому важливо зацікавити, захопити, примусити відчувати й захотіти пізнавати красу навколишньої дійсності та мистецтва й відтворювати її на елементарному художньо-естетичному рівні. Підґрунтям програми стали принципи: від простого до складного (від елементарної вправи до тематичної композиції); від дійсності через мистецтво до життя; враховуючи єдність пізнавально-репродуктивної та творчої діяльності; систематичний розвиток здібностей емоційного сприймання художнього образу в мистецтві та житті й посиленого відтворення його у самостійних роботах з урахуванням психофізичних особливостей розвитку та практичного досвіду учнів.

Головні завдання викладання образотворчого мистецтва:

- Збагачення знань і уявлень про види та жанри образотворчого мистецтва, його роль у житті людей; ознайомлення учнів із кращими творами декоративно-ужиткового та народного мистецтва, живопису, скульптури, архітектури, графіки.
- Активізація, корекція і спеціальна спрямованість пізнавальної діяльності учнів шляхом систематичного, цілеспрямованого розвитку вмінь: розпізнавати й визначати форму, будову, розміри та пропорції окремих частин, колір, просторове розташування предметів у навколишній дійсності й у творах мистецтва; аналізувати, порівнювати (виявляти подібність і відмінність) предмети та явища, знаходити суттєві ознаки, встановлювати логічні зв'язки; визначати послідовність роботи під час малювання, здійснювати контроль визначати послідовність роботи під час малювання, здійснювати контроль за своєю роботою, відповідно оцінювати результати.
- Розвиток адекватності проявів емоційних реакцій у процесі сприймання творів образотворчого мистецтва; стимулювання свідомого емоційно-ціннісного ставлення до естетичних явищ дійсності й мистецтва; розвиток усвідомленості, відповідності та самостійності оцінних суджень, інтересу до художньої творчої діяльності; здатності до сприймання, розуміння і відтворення художніх образів.
- Формування елементарних навичок декоративного малювання, малювання з натури, з пам'яті, за уявою та вміння застосовувати їх в навчальній, трудовій та суспільно корисній діяльності.
- Виправлення недоліків моторно-рухової сфери, розвиток елементів сенсорної культури (чуття кольору, форми, ритму, симетрії, пропорції, розмірів тощо).
- Збагачення, уточнення й активізація словникового запасу за рахунок спеціальної лексики, удосконалення фразового мовлення.
- Виховання в школярів основних моральних якостей особистості, працелюбності, охайності, наполегливості, вміння працювати самостійно й у колективі.
- Розвиток особистісної цілісності, духовності, національної самосвідомості та послідовне формування елементів естетичної культури.

Для вирішення цих завдань у програмі передбачено такі різновиди занять: декоративне малювання, малювання з натури, тематичне малювання, бесіди про образотворче мистецтво.

Малювання з натури. Змістом уроків малювання з натури є зображення різноманітних предметів, дібраних з урахуванням графічних можливостей учнів. Об'єкти зображення розташовуються зазвичай дещо нижче за рівень зору. Для роботи слід організовувати дві-три однотипні постановки, що забезпечить хорошу видимість для всіх учнів. Моделі невеликих розмірів роздаються на робочі місця.

Малюванню з натури обов'язково передуює вивчення зображуваного предмета: визначення його форми, конструкції, розміру складників, їх кольору та взаєморозташування. Важливо виробити в учнів потребу порівнювати свій малюнок із натурою і окремі деталі малюнка між собою. Істотне значення для цього має розвиток у школярів умінь застосовувати середню (осьову) лінію, а також користуватися допоміжними (додатковими) лініями для перевірки правильності малюнка.

Декоративне малювання. Змістом уроків декоративного малювання є складання різних візерунків, призначених для прикраси предметів ужитку, а також оформлення святкових листівок, плакатів, запрошень тощо.

Паралельно з практичною роботою на уроках декоративного малювання учні ознайомлюються зі зразками народного декоративно-ужиткового мистецтва. Демонстрація творів народних майстрів дозволяє дітям зрозуміти красу виробів і доцільність використання їх у побуті. Під час занять школярі із порушеннями опорно-рухового апарату отримують відомості про застосування візерунків на тканинах, килимах, шпалерах, посуді, іграшках, ознайомлюються з художнім різьбленням по дереву і кістці, склом, керамікою та іншими виробами – предметами побуту.

Завдання з декоративного малювання мають подаватися з дотриманням певної послідовності: складання візерунків за готовими зразками, за поданою схемою, з поданих елементів, самостійне складання візерунків.

Малювання за темою. Змістом уроків тематичного малювання є зображення предметів і явищ навколишнього світу та ілюстрація уривків із літературних творів. У 5 – 6-х класах малювання за темою має тісно пов'язуватися з уроками малювання з натури. Уміння й навички, отримані на уроках малювання з натури, учні переносять на малюнки тематичного характеру, які зазвичай зображують групу предметів, об'єднаних загальним сюжетом і певним чином розташованих у просторі.

Корекційно-виховні завдання уроків тематичного малювання вирішуватимуться значно ефективніше, якщо перед практичною роботою школярів проводити відповідну підготовчу роботу. Необхідно запропонувати школярам визначити сюжет, назвати й усно описати об'єкти зображення, розповісти, як, де й у якій послідовності їх намалювати. Для точнішої передачі предметів на малюнку доцільно використовувати, за можливості, реальні об'єкти, а для чіткішого розташування елементів малюнка на аркуші паперу слід активізовувати комбінаторну діяльність учнів із моделями та макетами. З метою збагачення зорових уявлень школярів доцільно використовувати книжкові ілюстрації, плакати, листівки.

Бесіди про образотворче мистецтво. У 5 – х класах для бесід виділяються спеціальні уроки. На одному уроці рекомендується показувати не більше 3 – 4-х творів живопису, скульптури, графіки однієї тематики чи 5 – 6 предметів декоративно-ужиткового мистецтва. Учителю має приділяти увагу виробленню в учнів умінь визначати сюжет, розуміти зміст твору та його головну думку, а також усвідомлювати деякі, доступні для осмислення, засоби художньої виразності. Розуміння художнього образу має спиратися на створення емоційного контакту з твором, на

вдосконалення навичок аналітико-синтетичної діяльності, а також на збагачення емоційно-особистісного досвіду школяра з урахуванням виховних, освітніх та коригувальних аспектів, закладених у самому змісті мистецтва. Слід постійно спонукувати учнів розповідати про характер зображених персонажів, композиційне та колористичне рішення, техніку митця тощо.

Організуючи бесіди про мистецтво, слід проводити екскурсії до музеїв, картинних галерей, майстерень художників та скульпторів, на місця народних художніх промислів.

Сприймання образотворчого мистецтва та практично-художня діяльність передбачають створення на уроці особливої атмосфери творчості, що зобов'язує вчителя обирати найбільш оптимальні шляхи подання навчального матеріалу та структурування уроку. Зважаючи на це, наводимо орієнтовну структуру уроку образотворчого мистецтва, що включає кілька етапів.

Плануючи урок образотворчого мистецтва, учитель повинен передбачати єдність таких компонентів: навчально-виховні та корекційно-розвиткові завдання; тема або об'єкт роботи; вид роботи (декоративне малювання, малювання з натури, тематичне малювання, бесіди з образотворчого мистецтва); техніка малювання; матеріально-технічні засоби тощо.

Складаючи календарний план на рік, учитель має творчо підходити до розподілу тем, зважаючи на поступове ускладнення завдань, місцеві кліматичні умови, традиційні для певної місцевості види декоративно-ужиткового мистецтва.

Корекційно-розвивальна лінія включає такі завдання:

Сенсомоторний розвиток. Правильно сприймати форму, величину, колір та вміти передавати їх у зображеннях.

Орієнтуватися на площині аркуша паперу, у просторовому розташуванні зображуваних предметів, користуватися іншими властивостями оптико-просторового сприймання у процесі образотворчої діяльності.

Малювати асиметричні фігури, аналізувати напрямок малюнку, співставляти намальовані об'єкти зі зразком.

Виконувати графічні тренувальні вправи і декоративне малювання з використанням різних геометричних форм.

Передавати форму предмета (з допомогою трафарету, з використанням опорних крапок), розмальовувати контурні зображення, малювати без допоміжних засобів.

Володіти різними видами виконавської діяльності, особливо музично-ритмічними рухами.

Пізнавальний розвиток. Сприймати різні види мистецтва, розуміти покладені в їх основу цінності, вміти бачити логіку розвитку художнього образу, усвідомлювати зміст твору (тема, ідея, засоби вираження).

Розвивати дрібну моторику, зорово-моторну взаємодію у процесі практичної роботи, самоконтроль; вміти планувати свою роботу, формувати вербально-оцінний план образотворчої діяльності.

Мовленнєвий розвиток. Переносити отримані знання на словесний рівень, збагачувати словник: розширювати експресивну мову засобами мистецтва та художньої діяльності.

Особистісний розвиток. Позитивно ставитись до різних видів художньої діяльності та її результатів.

Розуміти красу мистецтва, естетично сприймати художні твори.

Демонструвати ставлення до художнього образу через емоції та почуття.

Розуміти значення та використовувати мистецтво як засіб соціального розвитку; подолання негативних станів (рухової депривації, гіперактивності, вираженої загальмованості, страхів, пригніченого стану, підвищеної стомлюваності) учня.

Виразити «Я-образ» в оригінальних продуктах дитячої художньої діяльності.

Регулювати поведінку, підтримувати доброзичливу комунікативну взаємодію з дорослими та однолітками.

Програма

5 клас

(30 год., 1 год. на тиждень)

№ п/п	К-сть год.	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно – розвивальної роботи
1.	8 год.	Декоративне малювання <i>Орієнтовна тематика</i> «Чарівні візерунки». Вправи на створення елементів орнаменту в прямокутнику з елементів, що повторюються чи чергуються. «Декоративні квіти». Малювання композиції в крузі зі стилізованих природних форм (круг – за шаблоном). Виготовлення серветки. Виконання геометричного орнаменту в квадраті із застосуванням осьових ліній. «Українська хата – справжнє диво». Розпис елементів будинку (стін, покрівлі, дверних та віконних прорізів тощо).	Учень: розпізнає твори декоративно-ужиткового мистецтва; предмети з різним орнаментом та призначенням; рукописні й друковані букви та шрифти (елементи графіки); аналізує та порівнює: види орнаментів (геометричний, рослинний), колір і поєднання з формою предметів; уміє: виконувати орнаменти, декоративні композиції з геометричних і рослинних елементів у стрічці, квадраті, крузі, застосовуючи осьові лінії; створювати орнамент на основі рапорту (аплікація, витинанка тощо); дотримуватися послідовності в процесі виконання декоративної композиції; за допомогою вчителя	Розвиток уявлень про принципи декоративного мистецтва (повторення, чергування, симетрію); елементарні виразальні можливості декоративної композиції, а саме: про її організацію в замкненій геометричній фігурі (прямокутнику, квадраті, колі) та про основи техніки стилізації рослинних елементів. Розвиток наочно-образного мислення на основі: аналізу структури візерунка; порівняння елементів орнаменту між собою за формою, кольором, розташуванням; оцінки власного малюнка. Закріплення прийомів декоративного малювання. Розвиток інтересу до виробів декоративно-ужиткового мистецтва,

		«Запрошуємо на свято». Створення сюжетно-декоративної композиції з використанням символів витинанки. Створення сюжетно-декоративної композиції до Великодніх свят. «Візерунок на вишиванці». Виконання візерунка з декоративно перероблених природних форм у смузі. «Чарівний світ писанки». Створення елементів орнаментів, традиційних для писанкарства. «Віночок весняних квітів». Створення декоративної композиції з декоративно перероблених природних форм.	вибирати гармонійно поєднувані кольори для певного символічного мотиву; акуратно замальовувати елементи візерунка, дотримуючись контуру зображення; добирати відповідні за шрифтом букви для передачі різного характеру слів-образів; дотримується правил: техніки безпеки під час роботи з різними художніми матеріалами та інструментами. уміє: виконувати орнаменти з геометричних і рослинних елементів у стрічці, квадраті, крузі, застосовуючи осьові лінії;добирати гармонійно поєднувані кольори для візерунка чи декоративного оформлення предметів;створювати декоративну композицію, узгоджуючи її форму та орнаментацию; використовувати елементи художніх засобів графіки в декоративній композиції.	формування естетичної потреби у спілкуванні з ним.
2.	7 год.	Малювання з натури <i>Орієнтовна тематика</i> «Щедра осінь». Лінійний малюнок натюрморту в кольорі. «Чудова ваза». Малювання об'ємного предмета симетричної форми. «У пташиному заповіднику». Створення плоского зображення пташки.	Учень розпізнає: площинні та об'ємні форми об'єктів зображення; предмети симетричної форми; настрої, емоційний стан певного художнього образу; аналізує та порівнює: характерні особливості природних форм та явищ: форму, колір, величину складових частин тощо; головні та другорядні складові частини зображуваних предметів і об'єктів;	Розвиток зорового, тактильного сприймання на основі формування перцептивних дій (умінь обстежувати предмети та об'єкти за формою, забарвленням, розміром, розташуванням у просторі). Корекція просторових уявлень, удосконалення зорово-рухової координації. Розвиток мисленнєвих операцій аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, планування на основі встановлення функціональних

	«Готуймося до карнавалу». Виконання новорічних карнавальних масок. «Святковий подарунок». Малювання об'ємного прямокутного предмета, повернутого кутом до учнів (коробка з тортом, перев'язана стрічкою). «Людина в стані спокою». Зображення на площині фігури людини з урахуванням будови та основних пропорцій. «На кухонному столі». Малювання натюрморту з речей домашнього вжитку (глечик, ківш для води, сільниця). «Вербові котики». Малювання букету з гілочками верби. Виконання ескізу машини (за вибором – автобус чи вантажівка, трактор, «Швидка допомога» та ін.). «Світ тварин у мистецтві». Зображення на площині фігури тварини з передаванням основних особливостей будови й характеру руху (без зайвої деталізації). «Біля дороги яблуня цвіте...». Малювання з натури крони дерева з передачею певної колірної гами.	власний малюнок з об'єктом зображення та елементи зображення між собою; уміє: визначати послідовність виконання малюнка; передавати в малюнку форму, будову, об'єм, пропорції (співвідношення довжини та ширини, частин і цілого), кольори зображуваних предметів; застосовувати осьову (середню) лінію під час малювання предметів симетричної форми; зображувати природні форми у статиці; створювати художній образ доступними художніми техніками і прийомами.	зв'язків між складниками зображуваних предметів та об'єктів (“Що це?”, “Скільки частин у предметі?”, “Яка частина основна? Якої форми складові частини? і т. ін.”). Формування знань про елементарні особливості будови птахів, тварин, людини. Розвиток емоційно-естетичного сприймання, відчуття кольорової гами.
--	--	---	--

		«Танок метеликів». Замальовки симетричних форм (комахи – жук, метелик, бабка, ін.) «Садовий інструмент». Малювання самостійно дібраних предметів відповідно до теми.		
3.	8 год.	Малювання за темою <i>Орієнтовна тематика</i> Створення сюжетно-тематичної композиції «Моя школа». Створення композиції з передачею плановості простору «Я ладнаю годівнички для горобчика й синички». Виконання пейзажної композиції «Зачарований ліс». Створення виразного образу казкового героя (персонажа). Ілюстрація до казки чи іншого літературного твору. Створення динамічної композиції із зображенням фігур у русі «У травні праця на полях, на городах, у садках».	Учень: розпізнає та характеризує: твори живопису, їх колорит (холодна/тепла гама); різне розташування композиції (вертикальне/горизонтальне); відтінки кольорів та кольорові поєднання; порівнює: силуети форм (дерев, птахів, тварин); результати власної роботи з роботами інших учнів; уміє: відтворювати задум сюжетної композиції (ілюстрації), використовуючи різні техніки; виражати власні спостереження в малюнку; передавати характер будови, розмір зображуваних предметів, розташовувати предмети щодо один одного (близько/далеко); зображувати природні форми у статиці та динаміці.	Розвиток емоційно-образної пам'яті на основі запам'ятовування образів конкретних предметів, явищ, їх властивостей та відношень. Опанування прийомів розумової діяльності на ґрунті виділення та узагальнення істотних ознак природних форм і явищ у статиці та динаміці, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, абстрагування суттєвих ознак від несуттєвих. Розвиток уміння композиційно розташовувати зображення в сюжетному малюнку, відтворювати задум. Відпрацювання вміння передавати настрої через малюнок, створювати казкові образи. Удосконалення технічних навичок роботи з матеріалом. Розвиток позитивного ставлення до художньо-творчої діяльності.
4.	7 год.	Бесіди з образотворчого мистецтва <i>Орієнтовна тематика</i>	Учень розпізнає та характеризує:	Розвиток пізнавального інтересу й пізнавальної активності під час сприймання

	Як народжуються твори декоративно-ужиткового мистецтва (за вибором – килимарство, ткацтво, розпис, лозоплетіння, флористика, різьба по дереву, ковальство, гончарство та ін.) Майстерня живописця. Засоби художньої виразності в живописі. Які бувають художники, де вони працюють? Художні матеріали живописця, різні техніки. Образ людини в українському живописі (С.Прохоров, В.Тропінін, І.Труш, Т.Шевченко, Т.Яблонська та ін.). Скульптура як вид образотворчого мистецтва. Засоби виразності та техніка виконання скульптури. Інструменти й матеріали. Архітектура як вид образотворчого мистецтва. Зв'язок архітектури з навколишнім середовищем. Пам'ятники архітектури нашого міста.	види образотворчого мистецтва (декоративно-ужиткове, живопис, скульптура, архітектура); окремі твори образотворчого мистецтва; порівнює: основні художні засоби, техніки та матеріали в різних видах образотворчого мистецтва; колерит і створений настрій творів; образи, створені художником з реальними образами (природними формами); уміє: вербально передавати зміст творів образотворчого мистецтва; визначати певні емоційні стани зображених на картинах осіб; виявляти композиційний центр творів живопису.	творів і виробів образотворчого мистецтва та прекрасного в навколишньому світі. Збагачення запасу знань про види образотворчого мистецтва, особливості виражальних засобів, специфіку професії художників, які працюють у різних видах мистецтва. Відпрацювання умінь усвідомлювати зміст художнього матеріалу, висловлювати свої почуття, мотивувати їх суттєвими ознаками. Розвиток комунікативних умінь на основі: збагачення словникового запасу, виконання завдань, які потребують самостійного вживання вивчених термінів, складання за допомогою вчителя речень описового та пояснювального змісту. Розвиток естетичних почуттів, виховання поваги й адекватного емоційно-особистісного ставлення до творів образотворчого мистецтва.
--	--	--	---

Орієнтовні показники розвитку дітей 5 класу на кінець року

- ☐ розрізняти види образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, порівнювати засоби;

- ☐ художньої виразності творів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, інтерпретувати їх зміст;
- ☐ розуміти взаємодію образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва з іншими видами мистецтва (архітектурою, літературою, музикою, театром, цирком, кіно) та застосовувати міжпредметні компетентності у художньо-творчій діяльності;
- ☐ виконувати творчі роботи у різних видах образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, виготовляти сувеніри (індивідуально, в колі однолітків, в родині);
- ☐ висловлювати власні судження про образотворче та декоративно-прикладне мистецтво, виявляти естетичне ставлення до них, брати участь у міжособистісному спілкуванні з приводу образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, співпрацювати в групах;
- ☐ проявляти допитливість у процесі пізнання образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва.»